

«سید محمد» مشهد

سید محمد بن طاهر بن محمود بن حسین بن طاهر بن حسن بن علی بن محمد بن موسی بن جعفر بن محمد بن اسماعیل بن احمد بن محمد بن احمد بن محمد بن قاسم بن حمزه بن موسی بن جعفر (ع) معروف به امیر سلطان غیاث الدین یا همان امامزاده سید محمد است. اینکه سید محمد چگونه در مشهد حضور یافته است، دقیقاً مشخص نیست، اما برخی کارشناسان معتقدند چون آل محمد (ص) جزو اصلی ترین افراد در مبارزه با حکومت های بنی امیه و بنی عباس بوده اند، این احتمال وجود دارد که با توجه به برپایی نهضت های گوناگون در ایران علیه دستگاه ظلم بنی امیه و بنی عباس، امامزاده مانند بسیاری از اولاد رسول اکرم (ص) برای مبارزه با حکومت وقت به این سرزمین آمده و در کنار آرامگاه عمویش، علی بن موسی الرضا (ع)، سکنایزیده باشد. آنچه به طور دقیق تر و براساس قدیمی ترین آثار و اشیای کتیبه دار حرم مطهر رضوی به دست آمده، این است که حداقل از قرن ششم هجری، سادات موسوی شهر مشهد، اداره کننده حرم رضوی بودند و قدیمی ترین تاریخی که در حرم امام رضا (ع) کتیبه شده است، متعلق به کاشی های اطراف بقعه مطهر، معروف به کاشی سنجر است و در آن، نام چند تن از سادات موسوی دیده می شود.

زیارت چهل باره

یک گوشه صحن، مشرف به ضریح طلایی، نشسته است. به ضریح خیره شده و اشک در چشمانش حلقه زده است. صغری بگم سلیمی زائری از اهالی کوه سرخ کاشمر است. اسفند که بیاید، هفتادساله می شود. می گوید: من از این آقا زاده سید محمد مرادها گرفته ام؛ نه یک بار که چندین و چندبار. الان هم دخترم مرضی ناعلاج دارد. نذر همین امامزاده کرده ام اگر دختر جوانم شفا پیدا کند، ۴۰ مرتبه، هر هفته پشت سر هم، او را به زیارت امامزاده سید محمد بیاورم.

فراموش نشدنی

یکی از خادمان خانم با نگاه های دقیق، گپ و گفتیم با زائران را پی می گیرد. نزدیک او می روم و خود را پژوهشگر مکان های تاریخی و مذهبی معرفی می کنم. تمایلی به معرفی خود ندارد. این بانوی جوان می گوید: مجاورت این مکان با حرم مطهر رضوی باعث نشده است زائران، آن را فراموش کنند، بلکه برعکس، برخی ارادت خاصی به این امامزاده دارند و پیش از زیارت

انسبیه شهر کی: آرامشی دل نشین به همسایگان و میهمان هایش می دهد؛ جایی که چندان بزرگ نیست و ابتدا و انتهایش را در کمتر از چند دقیقه می توان پیمود اما این کوچکی مکان از بزرگی و اعتبار آن نکاسته است. ارزشی که به گواه تابلو نگاشته کنارش، عمری ششصدساله دارد و در تاریخ ماندگار شده است و در لایه های روزهای سیاه و سپید و خاکستری اش، بنا و صاحب آن، هیچ گاه گم نشده، بلکه هر روز بر اهمیتش افزوده شده است. بنایی خشتی متعلق به دوره تیموری که قدیمی ترین بنای مشهد پس از حرم مطهر رضوی در مشهد است. طبق نوشته های تاریخی، سبب ایجادش در آن روزگار چنین است: گنبد خشتی، بنای ساده اما باصفای بقعه سلطان غیاث الدین محمد، از سادات موسوی مشهور شهر مشهد، است که نسبش با ۱۷ واسطه به امام موسی بن جعفر (ع) می رسد. مشهدی های قدیم به خصوص اهالی محله نوغان ارادت خاصی به این برادرزاده امام هشتم (ع) دارند و حتی به دلیل مشهور شدنش به نذر نان و ماست، امامزاده سید محمد را «آقا نون و ماستی» خطاب می کنند. در سرمای استخوان سوز دی ماه، بسیاری از زائران و مجاوران، خود را به گرمای امیدوار کننده ضریح کوچکش می سپارند. سراغ آن هارفته ایم تا از میزان آشنایی شان با این صحن و سرا بدانیم.

۱۲ پله خشتی

آرامگاه امامزاده سید محمد در فاصله ای پایین تر از سطح زمین قرار دارد و برای وارد شدن به حرم و رسیدن به ضریح، آن طور که نگهبان می گوید، «۱۲ پله خشتی ما را به مقصد می رساند.» همانند که او در را بسته است و راهنمایی مان می کند تا از در حاشیه خیابان طبرسی وارد بقعه شویم؛ دری که با دو ورودی زنانه و مردانه از هم جدا شده است و تشریفاتی مشابه آنچه در ورودی های حرم اجرامی شود، آنجانیز برگزار می شود.

بنا مشتمل بر فضای ورودی، رواق چهار ضلعی و فضای شاه نشین است. دو کتیبه قرآنی هم دارد که آیاتی از سوره های ملک و واقعه بر آن نقش بسته است و یکی نمای چهار طاق و دیگری گنبد را از داخل دور می زند و گردش زیبایی از اسلیمی طلایی رنگ، آن هارا در بر گرفته است و در بخش های تخریب شده بازسازی شده اند.

گنبد همیشه خشتی

با گذشت سال های متمادی، اهالی جدید و قدیم، این بقعه را به نام گنبد خشتی می شناسند. این نام گذاری هم دلایل خاص خود را دارد؛ نمای بیرونی گنبد در زمان احداث از خشت خام بوده است و هر چند در سال ۱۳۴۰ خورشیدی، گنبد کاشی کاری می شود، با توجه به اینکه کاشی کاری انجام شده تناسبی با بنای گنبد خشتی نداشته، در سال های ۱۳۶۴ و ۱۳۶۸ خورشیدی کاشی ها بر چیده می شود و قسمت بالای گنبد، بار دیگر آجرپوش می گردد.

سیا وون قدیم، طبرسی جدید

فاصله آرامگاه امامزاده سید محمد (ع) تا حرم امام رضا (ع) حدود ۵۰۰ متری می شود. تابلوی آرامگاه امامزاده در ورودی کوچه، کنار تابلوی طبرسی ۵ جانیایی شده است. هنوز ردپایی از اصالت و قدمت در مسیر رسیدن به آرامگاه به چشم می خورد؛ کوچه ای قدیمی و مغازه هایی که گرچه نونوار شده اند، روی در و دیوار و گوشه و کنار آن ها، رگه هایی از اصالت، چشم ها را می نوازند. وارد طبرسی ۵ که می شویم، چند متر جلوتر سمت چپ، بعد از پیمودن چند قدم، گنبدی خودنمایی می کند. کوچه ای که قدیمی ها آن را به نام «سیا وون» می شناختند و هرگاه می خواستند ارادت به محضر امام رضا (ع) عرض کنند، ابتدا نزد برادرزاده اش می رفتند تا با وساطت امامزاده، امام رثوف، زودتر گره از کار فرو بسته شان بکشاید. کارشناسان و صاحب نظران معتقدند این بنا به بناهای دوره تیموری می ماند؛ به همین علت هم در شناسنامه اثر، قدمت ششصدساله ای برای او ثبت کرده اند؛ البته برخی پژوهشگران نیز این بقعه را به سلطان محمد خدا بنده نسبت می دهند.

کارشناسان و صاحب نظران معتقدند این بنا به بناهای دوره تیموری می ماند

روایت های مردمی از دومین بنای تاریخی و مذهبی مشهد

آقای «نون و ماستی»

